

DOI:10.35774/app2020.04.013
УДК 327(477) «1940/1950»

Василь Ухач,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави
і права Західноукраїнського національного
університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2106-5335>

УКРАЇНСЬКИЙ ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ 1940–1950-Х РОКІВ: ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ (ВИБРАНІ АСПЕКТИ) (ПРОДОВЖЕННЯ)¹

Проаналізовано процеси інституціалізації досліджень суб'єктів українського визвольного руху періоду 1940–1950-х років у контексті державної політики комеморації. Розкрито діяльність незалежних наукових громадських установ та їхній внесок у дослідження боротьби суб'єктів українського самостійницького руху.

Ключові слова: інституціалізації, Український визвольний рух, ОУН, УПА, Урядова комісія, комеморація, сучасна історіографія.

Бібл.: 25.

Ухач В.

Украинское освободительное движение 1940-1950-х годов: институциализация исследований: (избранные аспекты) (продолжение)

Проанализировано процессы институциализации исследований субъектов украинского освободительного движения 1940–1950-х годов в контексте государственной политики коммеморации. Раскрыто деятельность независимых научных общественных учреждений и их вклад в исследование борьбы украинского самостоятельного движения.

Ключевые слова: институциализация, Украинское освободительное движение, ОУН, УПА, Государственная комиссия, коммеморация, современная историография.

Ukhach V.

Ukrainian liberation movement of the 1940s-1950s: The institutionalization of researches (selected aspects) (continuation)

The processes of institutionalization of researches of the subjects of the Ukrainian liberation movement of the period of 1940-1950 in the context of the state policy of commemoration are analyzed. The activity of independent scientific public institutions and their contribution to the study of the struggle of the subjects of the Ukrainian independent movement are revealed.

During 1944-2004, at the state level, there was no clear desire at the legal level to resolve the issue of assessing the struggle of the OUN and UPA. Under these conditions, the role of a kind of institutional centers for the study of the Ukrainian liberation movement was taken over by public research centers, which were created both in Kyiv and in the regions.

In 1992, the Center for the Study of the National Liberation Struggle was established in Lviv, which focused its activities on collecting documents on the liberation struggle of the 40-50s of the XX century.

In 2007, the Center for the Study of Ukrainian-Polish Relations was established. At the Kyiv-Mohyla Academy, the Center for the History of State-Building was established by the scientist V. Vyatrovych.

Ivano-Frankivsk` scientists of the Precarpathian University established the Research Center for the Study of the Ukrainian Liberation Movement.

In general, scientific, public institutions with state, patronage and grant financial assistance contributed to the study of the Ukrainian liberation movement and its promotion.

Keywords: institutionalizations, Ukrainian liberation movement, OUN, UPA, Government commission, commemoration, modern historiography.

¹Початок у №№ 1, 4 за 2019 р.

© Василь Ухач, 2020

Постановка проблеми. Політика гласності, лібералізації, були одними з найбільш вагомих позитивів періоду перебудови, що значною мірою спричинили інформаційний бум [1, с. 498–499] у сфері намагань привідкрити завісу проблемних питань історичного минулого, сприяли пробудженню національних рухів. Поступово від цензурних лещат звільнялася і вітчизняна історіографія, а тому «правда про український національно-визвольний рух поступово проривалася через завісу секретності і лещата манкуртизму назовні» [2, с. 42]. Таким чином, процеси національного відродження, розгортання національних рухів значною мірою посприяли усталенню проблематики українського національно-визвольного руху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній українській історіографії відсутні системні напрацювання заявленої наукової теми. Окремі аспекти відображені в колективних та індивідуальних монографіях, дисертаціях, наукових публікаціях, зокрема таких науковців: В. В'ятровича, О. Гриценка, Я. Дашкевича, С. Кульчицького, Ю. Киричука, О. Кентія, О. Лисенка, О. Ленартовича, І. Патриляка, В. Солдатенка, В. Ухача та ін. [3].

Мета статті – проаналізувати процеси інституціалізації досліджень суб'єктів українського визвольного руху в період 1940–1950-х рр. у контексті державної політики комеморації, зокрема діяльності незалежних, наукових громадських інституцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто наголосити, що на заваді розробці юридичного та історичного висновків стали протилежні погляди на проблему ОУН і УПА парламентських політичних сил [4, с. 7], відсутність належного фінансового забезпечення [5, с. 16], і без перебільшення нерішучість, своєрідна електоральна боязнь відповідальних владних керівників рішуче взятися за об'єктивне вирішення цього питання.

Неможливість тимчасової парламентської комісії вирішити питання змусило Президента України Л. Кучму 28 травня 1997 р. дати доручення створити *Урядову комісію з вивчення діяльності ОУН і УПА* (тут і надалі курсив наш – В.У.) на чолі з тодішнім прем'єр-міністром В. Смолієм [6, с. 64]. Постановою Кабінету Міністрів України від 12 вересня 1997 р. за № 1004 [9], комісія на чолі з віце прем'єр-міністром і рядом міністрів, голова СБУ, Генпрокурора (за згодою), президент Національної Академії наук (далі – НАН) та керівники Інституту історії України та Інституту стратегічних досліджень, обох ветеранських об'єднань (за згодою) отримали завдання «вивчення питань, пов'язаних з діяльністю ОУН-УПА, і підготовка *історично та юридично обґрунтованих висновків* щодо її діяльності» [7]. У рамках комісії у вересні 1997 р. було створено при Інституті історії НАН України *робочу групу істориків* (розпочала роботу у 1998 р.) для підготовки історичного висновку про діяльність ОУН і УПА [8]. Робоча група істориків, за винятком голови (С. Кульчицького) і відповідального секретаря (О. Веселової) не мала постійного складу і залучала фахівців з інших установ на основі трудових угод. За твердженням авторитетного київського науковця С. Кульчицького, виняткова увага приділялася формі, в якій мали бути реалізовані її висновки, а тому пріоритет в організації роботи робочої групи стала *триада взаємопов'язаних документів*, які мали бути переконливими як для державних інституцій, так і для громадськості, зокрема:

- 1) підготовка короткого історичного висновку з оцінкою дій ОУН і УПА;
- 2) розгорнутої історичної довідки про ОУН і УПА, на матеріалах якої мав бути підготовлений згаданий історичний висновок;
- 3) фундаментального збірника документів про діяльність націоналістичного підпілля та повстанської армії, за матеріалами якого мала готуватися історична довідка [6, с. 7].

Таким чином, теоретичні постулати у зроблених історичних висновках, кожен, хто бажає, міг звірити із документальною частиною. Ідея документально перевірити твердження щодо членів ОУН та бійців УПА мала різкий спротив у представників лівих партій, радянської ветеранської організації, які звернулися до законодавчої та виконавчої гілок влади з «... вимогою націлити урядову комісію на «викриття злочинної діяльності ОУН-УПА» та переформатуванням (за зразком «угодні», «не угодні» – В.У.) складу робочої групи» [6].

Результатом величезної пошукової та аналітичної роботи стала публікація у 2000 р. попередньої історичної довідки «Проблема ОУН-УПА» [9] обсягом в 129 сторінок і зроблений на її основі «Історичний висновок про діяльність ОУН-УПА (попередній варіант)» [10].

У 2005 р. була надрукована книга «*Організація український націоналістів і Українська повстанська армія*» [6], яка стала своєрідним вінцем напрацювань робочої групи істориків. Впродовж 1998–2004 рр. робоча група науковців надрукувала на базі Інституту історії України 27 книг загальним обсягом 5723 с., більшість з яких були монографіями «білих плям» в історії українського націоналістичного підпілля та Української повстанської армії [6].

Таким чином, оцінюючи інституційну складову у діяльності окремих органів влади України впродовж 1994–2004 р. у питанні дослідження українського визвольного руху, варто констатувати, що вона обмежилася рамками прийнятих ухвал, створення тимчасових комісій Верховної ради України, президентських ініціатив та доручень, урядової комісії. З огляду на реалії суспільно-політичної ситуації в різних регіонах очільники Української держави, представники окремих політичних сил, особливо представлених у парламенті, загалом обрали «тактику невтручання в «проблему ОУН-УПА» [11, с. 128], що фактично консервувало цю проблему, але аж ніяк не знімало протистояння навколо неї, продовжуючи розколювати українське суспільство.

У контексті висвітлення питання інституціалізації досліджень українського самостійницького руху, в умовах часто повільного утворення державою нових інституційних органів, що мають відновлювати та зберігати національну пам'ять Українського народу, надзвичайно важливу роль відіграли незалежні наукові громадські установи.

Чільне місце у цьому переліку належить створеним у різні роки, часто тимчасових регіональних центрів, які досліджували окремі проблеми українського визвольного руху і виконали своєрідну роль інституційних центрів у своїх регіонах. Так, ще в березні 1992 р. з ініціативи світлої пам'яті професора Я. Дашкевича, громадських (зокрема комбатантських) організацій у м. Львові при відділенні Інституту української археографії НАН України, утворено *Центр документації національно-визвольної боротьби*, який за фінансової підтримки держави та діаспорних організацій поставив за мету збір матеріалу до історії національно-визвольної боротьби 40-50-х років ХХ ст. у містах Києві та Львові [12, с. 214].

У квітні 2007 р. при Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, на основі Президентського указу та ухвали Президії НАН України, на правах відділу було утворено *Центр досліджень українсько-польських відносин*. У 2010–2012 рр. Центр працював над виконанням держбюджетної теми: «Українсько-польські взаємини в контексті європейської історії: роль історичної спадщини у формуванні сучасних культурних і політичних пріоритетів України і Польщі» [13]. У переліку основних напрямів наукових досліджень співробітників Центру – українсько-польські науки відносини 20–30-х років ХХ ст.; українсько-польські військово-політичні відносини в роки Другої світової війни; етносоціальні структура депортованих українців з міст Надсяння, Холмщини, Лемківщини в 1944–1946 рр.; сучасна англомовна історіографія українсько-польських відносин; упорядкування бібліографії українсько-польських взаємин за 1991–2009 рр.

У переліку наукових здобутків дослідників Центру: колективні монографії («Історія – ментальність-ідентичність. Вип. IV: Історична пам'ять українців і поляків у період формування національної свідомості в ХІХ - п. п. ХХ століття» [14], А. Боляновського «Убивство польських учених у Львові в липні 1941 року: факти, міфи, розслідування» [15], Х. Чушак «Немає вільної Польщі без вільної України: Україна та українці у політичній думці польської опозиції (1976-1989)» [16], підготовка наукових збірників (Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість) [17] та наукових статей.

Центр досліджень українсько-польських відносин координував проведення наукових конференцій і семінарів – «Історична пам'ять українців і поляків у період формування національної свідомості в ХІХ – п. п. ХХ ст., 2010 р. [18], «Східна Європа: Шоа і міжнаціональні відносини у 1941–1944 роках: маловідомі сторінки життя у Львові в умовах нацистської окупації», 2011 р. [19] та ін.

При Києво-Могилянській академії відкрито *Центр історії державотворення* на чолі з В. В'ятровичем. Метою Центру була організація та проведення різноматематичних наукових досліджень та навчальної діяльності у сфері історії українського державотворення, зокрема різносторонніх аспектів діяльності українського національно-визвольного руху [20]. Прикметною особливістю праці Центру стало поєднання наукових досліджень з навчальним процесом, що мало на меті підвищити якість навчання студентської молоді. Науковою проблематикою діяльності Центру були: історія українсько-єврейських взаємин у 1920–1950-х роках, місця й позиції у них українського націоналістичного руху; підготовка та видання англомовної хрестоматії документів про діяльність націоналістичного підпілля та Української повстанської армії у 1920–1950-х роках ХХ ст.

У контексті реалізації регіональних досліджень українського визвольного руху науковцями Інституту історії та політології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника та Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса НАН України започатковано діяльність *Наукового центру досліджень українського визвольного руху* [21, с. 5, 14]. Обравши наукову тему «Український національно-визвольний рух на Прикарпатті у ХХ столітті», співробітники Центру основну увагу сконцентрували на підготовці академічного археографічного видання, яке б висвітлювало усю гостроту історичного

процесу, пов'язану з передумовами, причинами, генезою, особливостями розгортання українського самостійницького руху на Станіславщині [22, с. 5]. Науковим плодом праці дослідників стало видання двох томів документів і матеріалів про національно-визвольну боротьбу на Прикарпатті у 30-50-х роках ХХ ст. [23], організація всеукраїнських наукових конференцій: «Роман Шухевич в українському національно-визвольному русі ХХ століття» (2007 р.) [24], «Степан Бандера в українському національно-визвольному русі ХХ століття» (2008 р.) [25].

Висновки. Таким чином, проведений аналіз інституціалізації досліджень українського самостійницького руху дає змогу виокремити певні узагальнення.

У період розгортання національного відродження кінця 1980 – поч. 1990-х років та в перші роки незалежності відбувався складний процес легітимізації проблематики українського визвольного руху, що зумовлювалося як клубком суперечностей подолання пострадянського тоталітарного минулого, яке впродовж десятиліть методично «вбивало» комуністичною інформаційно-пропагандистською машиною у свідомість не одного покоління шаблонні «кліше», в яких суб'єкти українського самостійницького руху поставали «злочинцями», «зрадниками», «поплічниками нацистів». З іншого боку, складністю процесів початкового етапу розбудови незалежної України, відсутністю чіткої системної програми державного будівництва у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Значну роль у розробці, популяризації проблематики українського визвольного руху відіграли науково-громадські установи, які завдяки меценатській, грантівській фінансовій допомозі, певною мірою за державної підтримки налагоджували співпрацю між науково-дослідницькими, університетськими закладами, органами місцевої державної влади та місцевого самоврядування, в умовах доволі кволої державної політики комоерації виконали функції своєрідних інституційних органів у дослідженні актуальних питань українського самостійницького руху 30–50-х років ХХ ст.

Список використаних джерел

1. Котигоренко В. Національні рухи в суспільних процесах в Україні на межі 1980-х – 1990-х років. *В кн.: Національне питання в Україні ХХ – поч. ХХІ ст.: історичні нариси* [ред. рада: В. М. Литвин (голова), Г. В. Боряк, В. М. Даниленко та ін.]. Київ : Ніка-Центр, 2012. С. 498–499.
2. Киричук Ю. А. Український національний рух 40–50-х років ХХ століття: ідеологія та практика. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів : Добра справа, 2003. С. 42.
3. Ухач В. Український визвольний рух 1940–1950-х років: інституціалізація досліджень (вибрані аспекти). *Актуальні проблеми правознавства*. Вип. 1(17) 2019. С. 35–42; Вип. 4(20). 2019. С. 30–36 та ін.
4. *Організація український націоналістів і українська повстанська армія. Історичні нариси* / Дзьобак В. В., Ільющин І. І., Касьянов Г. В. та ін. НАН України; Інститут історії України. Київ : Наукова думка, 2005. С. 7.
5. Федоренко В. Л., Білий О. В., Дрьомов С. В., Шутович В. В. Проблеми законодавчого забезпечення реабілітації вояків Української повстанської армії, які постраждали від політичних репресій радянської влади. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 3(8). С. 16.
6. Кугутяк М., Кобута С. Політико-правові підстави визнання ОУН та УПА воюючою стороною у Другій світовій війні. *Галичина*. 2008. № 14. С. 64.
7. Про Урядову комісію з вивчення діяльності ОУН-УПА : Постанова Кабінету Міністрів України «Про Урядову комісію від 12 вересня 1997 р., № 1004. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1004-97-%D0%BF> (дата звернення 12.12.2020 р.).
8. Кульчицький С. ОУН-УПА: справа в істині, а не в політичній монополії на минуле. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/oun-upa-sprava-v-istini-ne-v-politichniy-monopoliyi-na-minule> (дата звернення 10.12.2020 р.).
9. Проблема ОУН–УПА: Попередня історична довідка / Відп. ред. С. В. Кульчицький. Київ : Інститут історії України НАН України, 2000. 128 с.
10. Проміжний звіт робочої групи для підготовки історичного висновку про діяльність ОУН-УПА: *Історичний висновок про діяльність ОУН-УПА: Попередній варіант*. Київ : Інститут історії України НАН України, 2000. 38 с.
11. Грищенко О. Президенти і пам'ять. Політика пам'яті президентів України (1994–2014): підґрунтя, планування, реалізація, результати. Київ : К.І.С., 2017. С. 124.
12. Дашкевич Я. Національно-визвольна боротьба 40-50-х років у світлі ворожих архівів. *Учи неможлими устами сказати правду: історична есеїстика*. Київ : Темпора, 2011. С. 214.

13. Центр дослідження українсько-польських відносин та сектор наукових та інформативних видань. URL: http://www.inst-ukr.lviv.ua/uk/organization/departments/info/?ci_locationid=7 (дата звернення 25.11.2020 р.).
14. Історія – ментальність – ідентичність. Випуск IV: *Історична пам'ять українців і поляків у період формування національної свідомості в XIX – першій половині XX століття: колективна монографія* / за ред. Л. Зашкільняка, Й. Пісулінської, П. Серженги. Львів : ПАІС, 2011. 536 с.
15. Боляновський А. Убивство польських учених у Львові в липні 1941 року: факти, міфи, розслідування : монографія. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2011. 188 с.
16. Чушак Х. Немає вільної Польщі без вільної України: Україна та українці у політичній думці польської опозиції (1976–1989): монографія. НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів : ПАІС, 2011. 302 с.
17. Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість: зб. наук. праць. Відп. ред. М. Литвин. НАН, Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича. Львів, 2013. Вип. 6. 282 с. та ін.
18. Історична пам'ять українців і поляків у період формування національної свідомості в XIX – першій половині XX ст. : IV Міжнар. наук. конф. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/105580> (дата звернення 23.11.2020 р.).
19. Східна Європа: Шоа і міжнаціональні відносини у 1941–1944 роках: маловивчені сторінки життя у Львові в умовах нацистської окупації : міжнар. наук. конф. URL: http://www.inst-ukr.lviv.ua/uk/organization/departments/info/?ci_locationid=7 (дата звернення 20.11.2020 р.).
20. Центр історії державотворення України XX століття. Національний університет «Києво-Могилянська академія». URL: <https://platfor.ma/organizers/5289579f2ca77/> (дата звернення 15.11.2020 р.).
21. Науковий центр дослідження українського національно-визвольного руху Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та Інституту політичних та етнопольських досліджень НАН України. URL: www.pu.if.ua/inst/ndc/tp1.htm (дата звернення 14.10.2020 р.).
22. Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в XX столітті. Документи і матеріали. Відп. ред. проф. М. Кугутяк. Т. 2. Кн. 1 (1939 – 1945). Івано-Франківськ : КПФ «ЛІК», 2009. С. 5.
23. Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в XX столітті. Документи і матеріали. Відп. ред. М. Кугутяк. Т. 1. Кн. 2 (1929–1939). Івано-Франківськ : КПФ «ЛІК», 2014. 600 с.
24. Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітницький краєзнавчий часопис : матеріали Всеукр. наук. конф. «Роман Шухевич в українському національно-визвольному русі XX», 17–18 трав. 2007 р. 2008. Ч. 14. 580 с.
25. Степан Бандера в українському національно-визвольному русі XX століття : міжнар. наук. конф. URL: <http://www.if.gov.ua/news/7866> (дата звернення 07.12.2020 р.).

References

1. Kotyhorenko, V. (2012). *Natsionalni rukhy v suspilnykh protsesakh v Ukraini na mezhi 1980-kh-1990-kh rokiv [National movements in social processes in Ukraine at the turn of the 1980 s – 1990 s.]*. V kn.: *Natsionalne pytannia v Ukraini XX-poch. XXI st.: istorychni narysy / Vidp. red. V. A. Smolii*. Kyiv: Nika-Tsentr, 498–499 [in Ukrainian].
2. Kyrychuk, Yu.A. (2003). *Ukrainskyi natsionalnyi rukh 40-50-kh rokiv XX stolittia: ideolohiia ta praktyka [Ukrainian national movement of the 40-50 s of the XX century: ideology and practice]*. Lviv. nats. un-t im. I. Franka. Lviv: Dobra sprava [in Ukrainian].
3. Ukhach, V. (2019). *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh 1940–1950-kh rokiv: instytutsializatsiia doslidzen (vybrani aspekty) [The Ukrainian liberation movement of the 1940s-1950s: The institutionalization of researches (selected aspects)]*. *Aktualni problemy pravoznavstva – Actual Problems of Law*, 1(17), 35–42; 4(20), 30–36. ta in. [in Ukrainian].
4. *Orhanizatsiia ukrainskyi natsionalistiv i ukrainska povstanska armii. Istorychni narysy [Organization of Ukrainian nationalists and the Ukrainian insurgent army. Historical essays]* (2005) / Dzobak V. V., Pliushyn I. I., Kasianov H. V. ta in. NAN Ukrainy; Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
5. Fedorenko, V. L., Bilyi, O. V., Dromov, S. V. & Shutovych, V. V. (2008). *Problemy zakonodavchoho zabezpechennia rehabilitatsii voiakiv Ukrainsoi povstanskoj armii, yakі postrazhdaly vid politychnykh represii radianskoj vlady [Problems of legislative support for the rehabilitation of soldiers of the Ukrainian Insurgent Army who suffered from the political repression of the Soviet government]*. *Stratehichni priorytety – Strategic Priorities*, 3(8), 16 [in Ukrainian].

6. Kuhutiak, M. & Kobuta, S. (2008). Polityko-pravovi pidstavy vyznannia OUN ta UPA voiuichoioi storonoiu u Druhii svitovii viini [Political and legal grounds for the recognition of the OUN and the UPA as a belligerent party in World War II]. *Halychyna – Galicia, 14* [in Ukrainian].
7. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro Uriadovu komisiuu z vyvchennia diialnosti OUN-UPA» vid 12 veresnia 1997 r., № 1004* [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the Government Commission for the Study of the OUN-UPA» of September 12, 1997, № 1004.]. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1004-97-%D0%BF> [in Ukrainian].
8. Kulchytskyi, S. OUN-UPA: *sprava v istyni, a ne v politychnii monopolii na mynule* [The OUN-UPA: It's about the truth, not the political monopoly of the past]. Retrieved from <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/oun-upa-sprava-v-istyni-ne-v-politichniy-monopoliyi-na-minule> [in Ukrainian].
9. *Problema OUN–UPA: Poperednia istorychna dovidka* [The problem of OUN - UPA: Pre-History.] (2000) / Vidp. red. S. V. Kulchytskyi. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
10. *Promizhnyi zvit robochoi hrupy dlia pidhotovky istorychnoho vysnovku pro diialnist OUN-UPA: Istorychnyi vysnovok pro diialnist OUN-UPA: Poperednii variant* [Interimreport of the workinggroup for the preparation of a historical conclusion on the activities of the OUN-UPA: Historical conclusion on the activities of the OUN-UPA: Preliminary version] (2000). Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
11. Hrytsenko, O. (2017). *Prezydenty i pamiat. Polityka pamiaty prezidentiv Ukrainy (1994-2014): pidgruntia, poslannia, realizatsiia, rezultaty* [Presidents and memory. Memory of the Presidents of Ukraine (1994-2014): background, message, implementation, results]. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
12. Dashkevych, Ya. (2011). *Natsionalno-vyzvolna borotba 40-50-kh rokiv u svitli vorozhykh arkhiviv. V kn.: «Uchy nemozhnymy ustamy skazaty pravdu»: istorychna eseistka* [National liberation struggle of the 40-50 s in the light of enemy archives]. Kyiv: Tempora [in Ukrainian].
13. *Tsentr doslidzhennia ukraïnsko-polskykh vidnosyn ta sektor naukovykh ta informatyvnykh vydan* [Center for the Study of Ukrainian-Polish Relation sand the Sector of Scientific and Informative Publications]. Retrieved from http://www.inst-ukr.lviv.ua/uk/organization/departments/info/?ci_locationid=7 [in Ukrainian].
14. *Istoriia – mentalnist – identychnist. Vypusk IV: Istorychna pamiat ukraïntsv i poliakiv u period formuvannia natsionalnoi svidomosti v XIX – pershii polovyni XX stolittia: kolektyvna monohrafiia* [History – mentality – identity. Issue IV: Historical memory of Ukrainians and Poles in the period of formation of national consciousness in the XIX – first half of the XX century] (2011) / za red. L. Zashkilniaka, Y. Pisulinskoi, P. Sierzhengy. Lviv: PAIS [in Ukrainian].
15. Bolianovskyi, A. (2011). *Ubyvstvo polskykh uchenykh u Lvovi v lypni 1941 roku: fakty, mify, rozsliduvannia: monohrafiia* [The murder of Polish scientists in Lviv in July 1941: facts, myths, investigations]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki [in Ukrainian].
16. Chushak, Kh. (2011). *Nemaie vilnoi Polshchi bez vilnoi Ukrainy: Ukraina ta ukraïntsi u politychnii dumtsi polskoi opozytzii (1976-1989): monohrafiia* [The reisnofree Poland without a free Ukraine: Ukraine and Ukrainian sin the political thought of the Polish opposition (1976-1989): monograph]. NAN Ukrainy, Instytut ukraïnoznavstva im. I. Krypiakevycha. Lviv: PAIS [in Ukrainian].
17. *Ukraina-Polshcha: istorychna spadshchyna i suspilna svidomist: zb. nauk. Prats* [Ukraine-Poland: historical heritage and public consciousness: a collection of scientific papers] (2013). Vidp. red. M. Lytvyn. NAN, Instytut ukraïnoznavstva im. I. Krypiakevycha. viv, 6 [in Ukrainian].
18. *IV Mizhnarodna naukova konferentsiia «Istorychna pamiat ukraïntsv i poliakiv u period formuvannia natsionalnoi svidomosti v XIX – pershii polovyni XX st.»* [IV International Scientific Conference «Historical memory of Ukrainians and Poles in the period of formation of national consciousness in the XIX – first half of the XX century»]. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/105580> [in Ukrainian].
19. *Mizhnarodna naukova konferentsiia «Skhidna Yevropa: Shoa i mizhnatsionalni vidnosyny u 1941-1944 rokakh: malovyvcheni storinky zhyttia u Lvovi v umovakh natsyistskoi okupatsii»* [International Scientific Conference «Eastern Europe: The Shoah and Interethnic Relations in 1941-1944: Little-Studied Pages of Life in Lviv under Nazi Occupation»]. Retrieved from http://www.inst-ukr.lviv.ua/uk/organization/departments/info/?ci_locationid=7 [in Ukrainian].
20. *Tsentr istorii derzhavotvorennia Ukrainy XX stolittia. Natsionalnyi universytet «Kyievo-Mohylianska akademiia»* [Center for the History of State-Building of Ukraine of the XX century. National University «Kyiv-Mohyla Academy»]. Retrieved from <https://platfor.ma/organizers/5289579f2ca77/> [in Ukrainian].
21. *Naukovyi tsentr doslidzhennia ukraïnskoho natsionalno-vyzvolnoho rukhu Instytutu istorii i politolohii Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stefanyka ta Instytutu politychnykh ta*

- etnonatsionalnyi doslidzhen NAN Ukrainy [Research Center for the Study of the Ukrainian National Liberation Movement of the Institute of History and Political Science of the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University and the Institute of Political and Ethnonational Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine]*. Retrieved from www.pu.if.ua/inst/ndc/tp1.htm [in Ukrainian].
22. *Ukrainskyi natsionalno-vyzvolnyi rukh na Prykarpatti v KhKh stolitti. Dokumenty i materialy [Ukrainian national liberation movement in the Carpathian sin the XX century. Documents and materials]* (2009). Vidp. red. prof. M. Kuhutiak. T. 2. Kn. 1 (1939 – 1945). Ivano-Frankivsk: KPF «LIK» [in Ukrainian].
  23. *Ukrainskyi natsionalno-vyzvolnyi rukh na Prykarpatti v XX stolitti. Dokumenty i materialy [Ukrainian national liberation movement in the Carpathians in the XX century. Documents and materials]* (2014). Vidp. red. M. Kuhutiak. T. 1. Kn. 2 (1929–1939). Ivano-Frankivsk: KPF «LIK» [in Ukrainian].
  24. *Halychyna. Vseukrainskyi naukovyi i kulturno-prosvitnytskyi kraieznavchyi chasopys. Materialy Vseukr. nauk. konf. «Roman Shukhevych v ukrainskomu natsionalno-vyzvolnomu rusi XX» [Materials of the All-Ukrainian conference «Roman Shukhevych in the Ukrainian national liberation movement XX century»]* (2008), 17-18 travnia 2007 r. Ch. 14 [in Ukrainian].
  25. *Mizhnarodna naukova konferentsiia «Stepan Bandera v ukrainskomu natsionalno-vyzvolnomu rusi XX stolittia» [International scientific conference «Stepan Bandera in the Ukrainian national liberation movement of the XX century»]*. Retrieved from <http://www.if.gov.ua/news/7866> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 18.12.2020.